

מאיה ענבר כפי שצילמה אותה
אמה, ורניק, מתוך התערוכה.
ענבר: "בתמונות מאיה מלמדת
אותי. היא גם אני וגם הפחד
שלי מפני העוצמה שלי עליה.
הפחד מהשרירותיות שבה
אתה יכול להביד לילך שלך
דברים שהאני יצטרך להתמודד
איתם כל החיים"

אמא, לה

בסבלה של האמנית ורניק ענבר כבת יחידה לאם
מאנידפרסיבית, אפשר להבחין בקלות בתערוכת הצילומים
"אמא אסור אמא מותר", שהיא מציגה בבית האמנים בתל-אביב.
"מנקודת המבט שלי, האמהות היא שדה מוקשים, המקום שבו
הרוע נובט", היא מסבירה. אמנות מבטן ומלידה

נעמה תורן *

התמוטטויות, גירושים (היא), פרידות (אני) ודרכה שעות טיסה של שיחות
בנות. נדמה לי שדיברנו על הכל. גם דברים קשים. ובכל זאת, במשך כל
השנים האלה לא זכור לי שדיברנו כמו שדיברנו בשיחה הזאת. בעצם,
בעיקר היא דיברה. אני חשתי על כל מה שלא אמרנו עשרים שנה.

פוטנציאל למפלצת

העילה לשיחה הייתה תערוכה חדשה, "אמא אסור אמא מותר", שמציגה
ורניק ענבר, ורו למכריה, בבית האמנים בתל-אביב, תערוכת צילומים
שחודרת לגשמה. ענבר מציגה תמונות שבהן מופיעות היא ובתה מאיה
בת ה-12 (מנישואיה הראשונים לכמאי אורי ענבר. יש לה גם ילדה בת
שנתיים וחצי מנישואים שניים), ומכילם מציגה אליך דמות של אם

בפעם הראשונה שנפגשנו, לפני כמעט 20 שנה – שאלוהים יעזור לנו
איך שהזמן טס – היה לי ברור שזאת, או שהיא תהיה מיד התכרה הכי
טובה שלי, או שחבל על הזמן, אף שלפני עשרים שנה הביטוי הזה עוד לא
נולד. נסענו בקו 25, בדרך הלא נגמרת והמעצבנת לאוניברסיטה
לפגישה של תלמידי שנה א' בחוג לקולנוע, לקראת פתיחת שנת
הלימודים. היא הייתה הבחורה הכי יפה באוטובוס, כמו שחקנית צרפתייה
(רק בשנה א' הבנו שהיא אנה קרנינה הישראלית), אבל זה לא היה היופי.
היה ברור שהולך להיות מעניין. היא, מצדה, קיבלה הפניה אלי ממישהי
שאפילו לא הכרתי, שאמרה לה שכדאי לה להיות חברה שלי. הבליינד
דייט הזה הצליח. התחברנו, למרות השוני, אפילו חלקנו דירה שכורה
(למרות שהיא מסדרת כפיייתית ואני מכלגת חופשית), סיפרנו אחת
לשנייה הכל, עברנו הכל ביחד – חברים, ילדים, אהבות נכזבות, שופינג,

שהקרבה שלו מאיימת. התימה הזאת חוזרת גם בעבודות הציור שלה,
שם החיבור בין שתי הדמויות הופך אותן לדמות מופשטת אחת
שמתוכה צץ לו יצור כזה ומאיים, כמו שר.
"בתמונות מאיה מגלמת אותי. היא גם אני וגם הפחד שלי מפני
העוצמה שלי עליה. הפחד מהשרירותיות שבה אתה יכול להגיד לילד
שלך דברים שהוא יצטרך להתמודד איתם כל החיים. אני בעצמי
מרגישה את האפקט הזה עלי. אתה מתמודד כל הזמן עם הכוח
שהפעילו עליך בגיל צעיר, רק היכולת לעבר את זה משתנה."
– על איזו שרירותיות את מדברת?
"פול אוסטר דיבר ב'המצאת הבדידות' על השרירותיות של הכוח.
ההורה לא מודע לכמה משפט אחד יכול לזעזע את העולם של הילד.
וכשהורה הוא קפריזי, כמו שאמא שלי הייתה, הילד נגרד לתהום, והוא

שאפילו האחים גרים לא העזו להעלות על הכתב. לא מכיוון שהיא
מפלצת. ממפלצות אנחנו יכולים להיזהר, אנחנו גם יודעים לזהות
אותן. מכיוון שהיא בנאדם עם פוטנציאל למפלצת.
"אני מתעסקת בכוח שיש להורים מול הילד, והשרירותיות שאנחנו
מפעילים על הילדים שלנו", אומרת ענבר. "באמנות האמהות מוצגת
בדרך כלל מנקודת מבט גברית רומנטית, כמין איזו שלמות. מנקודת
המבט שלי, האמהות היא שדה מוקשים, המקום שבו הרוע נובט. אני
באה ממקום ביקורתי ונאבקת על המקום הזה. במדרשה לא אהבו שאני
מתעסקת באמהות, זה נורא לא בון טון. אמרו לי, 'תתעסקי יותר בצבע',
אבל זה מה שמעסיק אותי, אני מונעת מהסכנות שיש בהורות".
ענבר מביימת את עצמה ואת בתה בסצינות שבהן מיטשטש הרווח שבין
האם לילדה, והאם הופכת לצל שחור ומאיים, שהחיבוק שלו חונק,

ורניק ענבר: "המצאנו עוד דור, ודרכו אנחנו מסתכלים על עצמנו. אבל החששות נמצאים כל הזמן".
למטה: בתה מאיה, בתמונות מהתערוכה

כסטודנטיות לקולנוע. ערב אחד, כשהגיעה עם ערימת כביסה, מישוה תקף אותה בחדר המדרגות של בית הוריה. היא הספיקה לעלות ולצעוק, ואבא שלה יצא החוצה במהירות, ורץ אחרי התוקף עד פרישמן בתחתונים. התקיפה הזאת עוררה אצלה זיכרונות מהתקיפה הראשונה, גם היא בחדר המדרגות של הדירה הקודמת שבה התגוררה המשפחה, לא רחוק משם. אבל ההורים הפתיעו אותה כשלא זכרו את התקיפה. על הנושא הוטלו איפול ושתיקה. וענבר שתקה עד התיכון. בנח"ל זה עבר לה. וגם באוניברסיטה, וגם במדרשה לאמנות בבית ברל, שם סיימה את לימודי האמנות. היום היא מלמדת ב"בצלאל", במדרשה לאמנות בבית ברל

ובבית הספר לעריכה ג'אמפ קאט. את שנות האוניברסיטה העבירה במשמרות עריכה ארוכות כעורכת וידאו, ואת שנות האמהות הראשונות כעורכת בתוכנית של גיא פינס. את העיסוק הרב שלנו בגוני הוורוד השונים השולטים על השטיח האדום בהוליווד, החליפה בצבעים על הקנבס. או שלא. אנחנו עדיין מרכלות באותה התלהבות, כשיש לנו זמן. לפני כשנתיים עברה אמה של ענבר אירוע מוחי, שבעקבותיו נותרה נוכחת נעדרת עבודה. "היא קיימת פיזית, אבל חוויתי ממנה פרידה. לא יודעת איך הייתי מגיבה אם הייתי מאבדת אותה בבת אחת. ומה שמדהים באירוע המוחי זה שהוא מזכך. עכשיו היא נטו. אבל האמת היא שבין המאניה לפרסיה היו רגעים של ניקיון, וגם זה לא קיים יותר".
אולי בגלל זה היא מוכנה לדבר עכשיו על טרור האמהות, מנקודת מבט של ילדה. "היום יותר קל לי, כי היא לא תיפגע מזה כבר, ולהעליב את האמא המנטלית שלי אני מעליבה כבר שנים בטיפול".
בעקבותיה שלא הייתה מביישת את וודי אלן, היא מתמידה בטיפול כבר 12 שנה, אצל אותה מטפלת, עם הפסקה קטנה באמצע. "היו שלבים שהייתי נורא הישגית בטיפול. הרגשתי שאני צריכה להשיג משהו. יום אחד הבנתי שלה אין התשובה. כרגע אני מרגישה שאני אהיה איתה לנצח. אלה יחסים, סימולציה של החיים. איתה יש לי רשות לדיעות משלי, רשות לא ליישר איתה קו. עם אמא שלי לא הייתה אופציה כזאת".

– זה לא מפחיד אותך שגם הבנות שלך יסתכלו עלייך ככה פעם?
"אני מנסה לא ליפול באותם בורות. המצאנו עוד דור, ודרכו אנחנו מסתכלים על עצמנו. אבל החששות נמצאים כל הזמן. אני מאוד מאמינה במונח של ויניקוט, 'אמא טובה דיה'. ככה רציתי גם לקרוא לתערוכה".

– כי זה מונח שמעיד על אפשרויות. את טובה מספיק לילד שלך".

– ואולי אנחנו נטפלים להורים שלנו יותר מדי? אולי הם פשוט דור אחר? אנחנו שמים את הילדים במרכז החיים שלנו וסוגדים להם, הם היו עסוקים בעצמם.

"הם היו דור פחות מטופל, זה בטוח. אמא שלי לא הייתה טובה דיה אלי".
– ואת, את אמא טובה דיה?
"אני אמא משתדלת".

▶ לא יכול להכיל את זה. וכשאתה ילד יחיד, כמוני, זה הרבה יותר לבד".
– מושפט טריוויאלי כמו זה?

"עשיתי על זה פעם סרט וידאו, קראתי לזה סיפור הטוסטר. אבא שלי בא פעם הביתה עם קופסה גדולה ובה טוסטר חדש. אמא שלי הייתה במקלחת, והוא כנראה חשש מהתגובה שלה, על ההוצאה, על הקנייה, על הבחירה שלו, אז הוא שלח אותי עם הקופסה לאמבטיה. וככה נכנסתי, בקושי החזקתי את הקופסה הענקית, לאמבטיה. וכשאמא שלי ראתה את הטוסטר, במקום להגיד,

'תניחי את זה בצד, אני אדבר כבר עם אבא', היא צרחה עלי. הוא השתמש בי. הייתי המתווך של הכל".
בתמונה שאהובה עלי במיוחד נראית רק רוחה של האם ליד שידה, מציצה על עצמה

במראה: "היא מעידה על האמא הנעדרת, אבל נמצאת", אומרת ענבר, "שהיא רוח, שד, שהנוכחות המנטלית שלה יותר חזקה מהנוכחות הפיזית שלה".

"אמא הייתה אדם לא נעים ומזויף. היא הייתה אשה מפחידה, מבעיתה. פתאום היא הייתה צורחת, מעיפה סטירה, עושה לי ברוגזים. אסור היה לי להשמיע קול, שהיא לא תתעצבן"

אמא טובה דיה

ענבר מספרת על ילדות בצל אמא הקשה. "היא הייתה מאנידפרסיבית, אדם לא נעים ומזויף. היא קראה לי ורניק כי השכנה הרומנייה קראה לבת שלה ורניקה, וזה הדבר היחיד שהיא

זכרה אחרי הלידה. היו לה התקפי זעם, היא הייתה אשה מפחידה, מבעיתה. פתאום היא הייתה צורחת, מעיפה סטירה לפעמים, עושה לי ברוגזים ארוכים ומפסיקה לדבר איתי. אסור היה לי להביע דיעה בבית, אסור היה לי להשמיע קול, שהיא לא תתעצבן, ובגלל זה הרבה אנשים שלמדו איתי בתיכון חושבים שאני מיסטרית. כי פשוט לא דיברתי בחברה. חברים שלי לכיתה לא ידעו איך נשמע הקול שלי. כשאורי (ענבר, בעלה הראשון – ג.ת) פגש אותה ואת אבא שלי לראשונה, הוא אמר שאנחנו מתנהגים אליה כמו אל בובת חרסין. בגיל 9 אבא שלי נסע לעבוד בגרמניה והשאיר אותי לבד איתה. כמעט שנתיים. הידרדרתי בלימודים, אבל בסוף השנה המורה כתבה לי – כל הכבוד על ההשתדלות למרות הגעגועים".

באותה שנה עברה ענבר תקיפה מינית ראשונה. את השנייה היא עברה בחדר המדרגות של ההורים, בתקופה שבה גרנו ביחד וחלקנו חיים פרועים